

VOORWOORD

PALLIETER IN HET EUROPA DER VOLKEREN

In 1915, in volle Eerste Wereldoorlog, publiceerde Felix Timmermans (...) zijn *Pallieter*. Het zou een van de meest iconische Vlaamse romans worden. Het boek werd een instant succes zowel in Vlaanderen als in het buitenland. Achttien drukken tijdens het interbellum en negen vertalingen. Het succes was niet het minst te danken aan de auteur zelf, die zich helemaal vereenzelvigde met de hoofdfiguur van zijn boek. Bejubeld, maar ook verguisd, zo blijkt uit het artikel van de Antwerpse literatuurhistorica Ulrike Burki. 'Lierke plezierke'. De uitdrukking gaat terug op een boekje van Timmermans dat in 1928 verscheen naar aanleiding van een folkloristische *Pallieter*-stoet in de straten van Lier. De beeldvorming is anno 2021 nog steeds aanwezig zoals ook de merchandising nooit is stilgevallen. *Pallieter*-kalenders, *Pallieter*-bier, *Pallieter*-jenever, *Pallieter*-chocolade waren er al van meet af aan en Timmermans zelf grossierde in *Pallieter*-lezingen in binnen- en buitenland. De keerzijde is dat *Pallieter* en Timmermans zelf geassocieerd werden en worden met oppervlakkig massavermaak.

Zoals het wel vaker het geval is met invloedrijke romans waren er conflicterende interpretaties. De Nederlandse kritieken onmiddellijk na het verschijnen van *Pallieter* hadden het over een complex en ambivalent boek zoals de schrijver het overigens zelf ook had bedoeld. Hij schreef erover: "(...) *Pallieter* [is] uit zielstribulatiën (...) geboren. Als hij zoo blinkt en fel van kleuren is, dan is 't omdat hij zo terdege door ziele-tranen is gewaschen". Timmermans schreef de roman dan ook na een bijna-doodervaring als een ambivalente schreeuw van herwonnen levensvreugde. Ook de oorlogsomstandigheden hebben een rol gespeeld in de totstandkoming van *Pallieter*. In de magere en donkere oorlogsjaren bestond er een grote behoefte aan escapisme. En ook de activisten omarmden de roman van hun geestesgenoot Timmermans die al in 1914 lid was van Jong Vlaanderen. Het vitalisme van de hoofdfiguur stond symbool voor de levenskracht en weerbaarheid van het Vlaamse volk.

Nadat Timmermans zich in 1928 bezondigde aan een *Pallieter*iaanse biografie van Breughel groeide de kritiek. August Vermeylen die *Pallieter* bewonderde maar Timmermans al in 1917 aanmoedigde om meer intellectuele spankracht in zijn oeuvre te betrachten, sabelde de biografie neer en *Pallieter* deelde in de klappen. In Vlaanderen werden vooral de talrijke *Pallieter*-epigonen op de korrel genomen als kleinburgerlijke literaire kneuterigheid, waar *Pallieter* misschien wel aan de basis van lag, maar daar zelf als het authentieke origineel boven stond. In Nederland werd het zware geschut bovengehaald door toonaangevende critici als Jan Greshoff en Menno ter Braak die ook *Pallieter* zelf als provincialistisch afwezen. Daarmee zaten deze kosmopolitische intellectuelen op dezelfde lijn als Cyriel Verschaeve en andere rechts-nationalisten in Vlaanderen die van oordeel waren dat *Pallieter* Vlaanderen ridiculiseerde tot een streek in Europa van bier, mossels en frietkramen.

Vlaanderen in Europa en met name de wijze waarop de Vlaamse beweging omging met bewegingen van nationale minderheden is het uitgangspunt van de bijdrage van de Duitse Vlaanderenkenner Winfried Dolderer. Al in de 19de eeuw zagen Vlaamsgezinden verwantschap tussen hun strijd voor de volkstaal en de bewegingen die het opnamen voor de regionale talen, met name in Frankrijk. Maar vooral in de jaren 1960 en 1970 groeiden er contacten tussen Vlaams-nationalisten en zogeheten volksnationalisten elders in Europa. Het merendeel van deze bewegingen was links en zelfs marxistisch georiënteerd en een aantal was gewelddadig. Dat een splintergroep als de Werkgroep Arbeid – Vlaamse Socialistische Beweging zich aangetrokken voelde, is niet zo verrassend. Verbazingwekkender is de belangstelling van de Volksunie (VU) en de ruimere Vlaamse beweging. De VU sprak zich uit voor een ‘Europa der volkeren’ en betuigde steun aan linkse nationalistische bewegingen. VU-mandatarissen Walter Luyten en Willy Kuijpers lieten het niet bij woorden en liepen herhaaldelijk in de kijker bij solidariteitsacties in het buitenland. Vooral Baskenland was geliefd. Op de IJzerbedevaart van 1973 sprak Telesforo de Monzón, gewezen minister van Binnenlandse Zaken van de kortstondige Baskische republiek van 1936/37, de bedevaarders toe met op de achtergrond een reusachtige Baskische vlag. Baskenavonden waarop solidariteitsacties werden gehouden, waren schering en inslag. Toen ETA-militanten in België werden opgepakt en bedreigd met uitlevering aan Spanje, spanden Kuijpers en Luyten zich in om dat te voorkomen. Het radicaal-rechtse ‘t Pallieterke verweet de “Baskische weldoeners” naïviteit en steun aan linkse terroristen.

Dolderer ziet drie verklaringen voor de vrijage tussen delen van de Vlaamse beweging met linkse nationalistische bewegingen. Ten eerste was er een bewondering voor het radicalisme. Luyten verzuchtte dat hij geestelijk liever een Bask zou zijn dan Vlaming, want niets erger dan een volk dat eigenlijk niet wil bevrijd worden. De Vlaming als laffe Pallieter eigenlijk. Verder speelde er een conservatief-romantische heimwee naar zuivere volkeren die niet bezoedeld waren door een vervlakkende moderniteit. Maar tegelijk introduceerde de romance een discours over mensenrechten en internationale solidariteit dat bijdroeg tot een ideologische vernieuwing. Het laatste woord is er zeker nog niet over gezegd.

Bruno De Wever, hoofdredacteur